

Tomi Aunio

Koulukirjastot lukemiseen ohjaajina

Kirjaston esittely

Turun normaalikoulun kirjasto on Turussa Varissuon kaupunginosassa. Kirjasto sijaitsee koulukiinteistössä, eikä sinne ole pääsyä ulkopuolisilla. Siksi se palvelee vain koulun oppilaita, opettajia, opetusharjoittelijoita sekä muuta henkilökuntaa.

Vuonna 2019 kirjaston kokoelma on kaikkiaan noin 5000 nidettä. Kokoelmasta yli puolet on suomenkielistä kertomakirjallisuutta. Vieraskielistä aineistoa on yhteensä tuhatkunta nidettä: englanniksi noin 700, ruotsiksi 160 ja venäjäksi noin 200 nidettä. Kirjastoon tulee useita suomenkielisiä aikakausi- ja sarjakuvalehtiä sekä kotimaan sanomalehdistä Turun Sanomat, Helsingin Sanomat ja Åbo Underrättelser.

Mitä oppilaat lainaavat?

Luettavan kirjan valintaan vaikuttaa joillakin oppilailla ratkaisevasti kirjan sivumäärä. Tämä korostuu eniten oppilailla, jotka eivät lue kirjoja lainkaan, ellei ole pakko. Kansikuvalla ja typografialla on vaikutusta kirjan valinnassa, kuten usein on aikuisasiakkaidenkin kohdalla. Oppilaan näkökulmasta kirja, jossa on tylsä kansi, ei välttämättä kierrä niin nopealla syklillä kuin sellainen, jossa kansi on kiinnostavampi. Nuoret asiakkaat voivat olla kriittisiä: he eivät anna mahdollisuutta tuntemattomalle kirjalle, vaan se voidaan hylätä ulkoasun perusteella. Toisaalta aikuisasiakkaatkin toimivat näin.

Yläkoululaiset lainaavat modernia 2000-luvulta olevaa kertomakirjallisuutta, mikäli on mahdollisuus valita omavalintainen kirja. Klassikkokirjallisuus, kuten Goldingin Kärpästen herra, Anne Frankin päiväkirja, Stephen Kingin tai Tove Janssonin tuotanto on lainattua. Sekä kotimainen että käännöskirjallisuus on lainattua. Englanninkielistä kaunokirjallisuutta lainataan aktiivisesti. Lukiolaiset lainaavat pääasiassa kotimaista ja ulkomaista kaunokirjallisuutta.

Toisinaan oppilaat haluavat lukea muun muassa jalkapalloilijoiden, koripalloilijoiden tai nyrkkeilijöiden elämäkertoja. Tällaista kirjallisuutta ei kuitenkaan ole runsaasti suomennettunajalkapalloilijoiden elämäkertoja lukuunottamatta. Asia voi johtua siitä, että

esimerkiksi koripallo tai nyrkkeily on merkittävä laji rahallisesti lähinnä englanninkielisissä maissa eikä tästä syystä ole Suomessa tai Pohjoismaissa niin tunnettu.

Sarjakuvia lainataan aktiivisesti, vaikka sarjakuvakokoelma on varsin rajallinen, noin 200 nidettä. Yläkoulun oppilaat eivät lainaa aktiivisesti lehtiä, mutta alakoulun osalta lehtilainaus on säännöllistä. Runot, näytelmät, novellit ja tietokirjat ovat myös sellaisia, jotka eivät ole yläkoululaisten aktiivisesti käyttämiä.

Turun normaalikoulun erikoispiirteitä

Selkokirjatarjonta suomeksi on vähäistä. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että kirjan tekeminen, selkomukautus sekä kustantaminen on liiketoimintaa. Vastaavasti kustannuslaskella lasketaan tarkkaan, mitä julkaista ja mitä ei, koska kustannettavista teksteistä on aina ylitarjontaa. Erittäin harva kustantaja ottaa tietoisia riskejä liiketoiminnassaan. Mieluiten kustannetaan sellaista, mikä myy, kuten jo ennalta tunnettujen kotimaisten kirjailijoiden uutuudet. Selkokirjat eivät tule koskaan olemaan listaykkösinä vähäisen tarjonnan ja toisaalta vähäisen kysynnän vuoksi. Kotimaiset selkokirjat ovat hankintahinnaltaan huomattavasti korkeampia tavalliseen versioon verrattuna.

Selkokirjat ovat korvaamattomia oppilaille, joilla suomi on toisena kielenä. Lukihäiriöstä kärsiville selkokirja on helpommin lähestyttävä tavalliseen painokseen verrattuna. Suomen kieltä opettelevat voivat saada tukea selkomukautusten kautta. Kirjasto voi olla osalle oppilaista sellainen paikka, jota ei välttämättä omassa kotimaassa ole ollut käytössä lainkaan tai kirjastoon ei ole ollut eri syistä pääsyä.

Lukemiseen ohjaamista?

Tärkeimpiä syitä koulukirjaston olemassaoloon on se, että tehdään kirjasto ja sen toimintaperiaatteet tutuksi jollain tasolla. Lainaaminen sekä kirjastonkäyttö ovat maksuttomia, lainaamiseen tarvitaan kirjastokortti, jonka saa kirjastosta. Samalla tutustutaan siihen, mitä kirjasto voi tarjota kirjojen lisäksi. Kirjastotoiminta ja aineiston hankinnat katetaan Suomessa pääasiassa verovaroista. Näin ollen kirjaston käyttö ei erikseen maksa asiakkaille.

Koulukirjaston yksi tehtävä on tukea opiskelua, tiedonhakua sekä kiinnostavien kirjojen löytämistä. Suuri osa yhteiskunnasta toimii erilaisten automaattien ja itsepalvelun kautta; koulukirjastossa varsinkin nuorimmat oppilaat pääsevät turvallisesti harjoittelemaan

omatoimiasiointia, henkilötietojen antamista ynnä muuta. Toki kirjastoammattilainen määrittelee kirjaston merkityksen tavallaan ja tekee työtä tavallaan. Joillekin, etenkin aktiivisesti ja pitkään lukemista harrastaneille oppilaille, syventyminen kirjaan voi tarjota rentoutumista opiskelulta tai muilta arkiaskareilta. Osalle oppilaita kirjan lukeminen on vain pakollinen osa koulunkäyntiä.

Kirjasto tai kirjastoammattilainen itsessään tuskin rohkaisee ketään pelkästään omalla panoksellaan himolukijaksi tai kirjallisuudenharrastajaksi. Tietysti näinkin voi käydä, mutta ehkä kipinä kirjoihin tulee jotain muuta kautta luontaisesti esimerkiksi harrastuneisuuden tai lähipiirin kautta.

Koululaisten vapaa-ajasta kilpailee suuri määrä eri aktiviteetteja. On vaikea perustella, miksi jokin aktiviteetti tai ajanviettotapa olisi objektiivisesti toista parempi. Vapaa-ajanviettotapojen kirjo on ehkä jollain tasolla aiheuttanut sen, ettei lukuharrastus ole ehkä enää niin suosittua kuin joskus aikoinaan, mikäli suosittuutta voisi yleispätevästi mitata.

Vanhemmilla oppilailla korostuu eniten se, että uskaltaa kysyä neuvoa, jos ei itse tiedä tai löydä tai osaa. Asiat liittyvät yleensä kirjan etsintään, tulostamiseen ja niin edelleen. Usein suomalaiseen asiointikulttuuriin kuuluu, ettei kehdata kysyä, koska koetaan, että kysymällä asiakas paljastaa oman tietämättömyytensä ja avuttomuutensa. Tai ei kysytä siksi, koska pelätään, että häiritään kirjastohenkilökuntaa.

Laajemmin voi ajatella, että jos oppilas on saanut ammattitaitoista palvelua koulukirjastossa, hän on ehkä potentiaalinen asiakas myöhemmin esimerkiksi jatko-opinnoissaan yliopistokirjastolle, kaupunginkirjastolle tai muulle sellaiselle. Toisinaan oppilaan haluamaa kirjaa ei ole kokoelmassa eikä ole tukkureilla tai kauppiailakaan. Tässä tapauksessa oppilas ohjataan hakemaan kirja kävelymatkan päässä olevasta Varissuon kirjastosta.

Oman koulukirjaston sekä kirjastoammattilaisen merkitys on koululle korvaamaton, sillä opettajien työaika ei riitä kirjaston hoitoon. Vain kirjastoammattilainen tuntee riittävän hyvin kirjastonhoidon käytänteet sekä kirjastotoiminnan keskeiset periaatteet. Toisaalta kirjastotyöntekijän ammattitaito, asiantuntijuus sekä kokeneisuus vaikuttavat jonkin verran toimintaan ja sen toteuttamiseen. Lisäksi palvelualttius, tiedonhakutaidot sekä oppilaiden tunteminen ovat tärkeitä asioita toiminnan jatkuvuuden ja sujuvuuden kannalta.